

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו
הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א
מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור נמסר בימי ראשון בשעה 19:00
בבית הכנסת "אהל זאב" רחוב בר כוכבא 12 דימונה

גליון 35

"וְהַתְעַנֵּג בְּדָשׁוֹן נַפְשְׁכֶם, הִטּוּ אֲזַנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמְעוּ וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם" (ישעיה נה ב)

והתענג בדשן

עוד בענין השכר למחזיק ביד לומדי

התורה. ובענין מקום המגורים לאברכים

מהות השכר בעולם הבא. על מה הבטיח הרב שרעבי למרת
אמי ע"ה שלא יגרע משכרה לעולם הבא כלום. גם המחזיק
לומד תורה בעולם הבא. עיקר התועלת בשיעורים, להדריך
את העם במידות ישרות, ומעשים טובים. "בעוד 19 יום - יום
הדין". בונוסים מיוחדים למחזיק בלומדי התורה: ניצול מיצר
הרע, זוכה לרפואה שלימה, שפתותיו דובבות בקבר, וקם
בתחיית המתים. נתן להחזיקת התורה 4,000 ש"ח. הקב"ה שמר
לו על ארבע נפשות. האם נכון שאברכים ירושלמים, בני
ברקים וכדומה, ישארו לגור שם? מי זוכה שתורתו תורה של
חסד? מי נחשב עבד משכיל ופועל נאמן? מי החסיד הגדול
באמת? מה יותר מעלה מלימוד התורה, ולמה עד כדי כך?!

מהות השכר בעולם הבא

א. בסוף השיעור הקודם דברנו בענין שכר המחזיק בלומדי התורה,
שלפי הסכמת רוב האחרונים מקבל המחזיק שכר שלם ולא נגרע
משכרו של הלומד כלום. אבל גם למי שאומר שהמחזיק מקבל חצי
משכר הלומד, והלומד נשאר לו חצי, הבאנו את דברי רב האי גאון
שאין הכוונה שהמחזיק מקבל ממש משכרו של הלומד, כי הרי אין
השכר משהו חיצוני כנתינת כסף או מאכל שהוא, שיקחו חצי ויביאו
לו, אלא השכר הוא במהות נפש העושה את המצוה שבגלל שזכה
לעשות מה שעשה, נפשו מתעצמת ונהיית זכה ונקיה וראויה לקבל

את השכר הצפון, ולכן לא שייך להעבירו לנפש אחרת שלא הזדככה
כראוי לזה. וכמו שכתב גם רבנו יצחק עראמה (לפני כ-600 שנה) בספרו
עקידת יצחק (בראשית שער שיש), שהמעשים הטובים מעצימים את הנפש
של האדם התעצמות גדולה, כדי שיהיו לה מהלכים בעולם הבא. ולכן
כשהמחזיק מסייע ביד החכם שיוכל ללמוד, מקבל שכר על עצם
פעולתו שזיכהו לעסוק בתורה, שבדבר זה העצים את נפשו מאוד.
ולכן גם לאומרים שיוורד חצי משכר הלומד, אין הכוונה שהחצי הזה
יעבור למחזיק, אלא המחזיק מקבל מנגד שכר אחר שזכה לעצמו
והעצים בנפשו, בזכות הנתינה שנתן בפועל. ולכן אומרת הגמרא
בברכות (לד ע"ב): "כל הנביאים כולם לא התנבאו אלא למשיא בתו
לתלמיד חכם, ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם, ולמהנה תלמיד חכם
מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמם, "עין לא ראתה, אלקים זולתך,
יעשה למחנה לה" (ישעיה סד א). ובאר המהרש"א, ששכר התלמיד חכם
בעולם הבא, הוא שכר רוחני ממש בבלי תכלית, שאין שכל ועין אדם
משיגו וכח הנביאים להשיגם, רק עין אלקים שהוא בבלי תכלית.
והיינו, כי מאחר והתורה היא גבוה מעל גבוה, שתלמוד תורה כנגד
כולם, ממילא גם השכר עליה גבוה מעל גבוה, ועלית על כולנה להיות
שכר רוחני בבלי תכלית, ורק בורא עולם שהוא בבלי תכלית, יודע
מהו אותו שכר. וכן נראה מהגאון רבי שמואל יפה (לפני כ-400 שנה)
בפירושו יפה תואר על המדרש רבה (פרשת ויצא פרשה עב) שהקשה, שבגמרא
ברכות הנ"ל משמע שתלמיד חכם עדיף מהמחזיק, ולכן זוכה לשכר
של "עין לא ראתה", ואילו במדרש (שם) מובא שכשבא משה לברך את
השבטים, הקדים ברכת זבולון ליששכר, כיון שהיה מחזיק ביד
יששכר, ולמה הקדימו, הרי התלמיד חכם עדיף? גם בגמרא פסחים
(נג ע"ב) אמרו, כל המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים, זוכה ויושב
בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז א): "כי יצא החכם בצל הכסף".
ומשמע שהמחזיק מקבל שכר כמוהו. והרי אמרנו ששכרו של התלמיד
חכם עלית על כולנה, "עין לא ראתה, אלקים זולתך"? ותיירץ, שלעולם
ודאי ששכר התלמיד חכם עלית על כולנה, כי התלמידי חכמים הם
דבקים מאוד בשכינה, וכל שכן לפי מה שכתב הרב [הרמב"ם], שעולם
הבא הוא התעצמות השכל במושכליו, וממילא לא יתכן שמי שאינו
תלמיד חכם ישיג כמוהו. ומה שאמר "כי יצא החכם בצל הכסף",

(י"ד סימן רמ"ט) שבתוך השנה, אם הבן אומר דבר תורה בשם אביו, או הנהגה טובה
שהיה עושה, כשמזכיר את שמו יאמר: "הריני כפרת משכב". וכמו כן, כשמזכיר את
אמו לשבח שהיתה מקיימת הלכה או הנהגה טובה, יאמר: "הריני כפרת משכבה".
אבל אם מזכיר אותם במילי דעלמא, אין צריך לומר. והנה מילדותה לפני כ-60 שנה,
זתנה להיות מקורבת מאוד מאוד למקובל האלהי הגאון רבי מרדכי שרעבי זצ"ל
ולרעייתו הרבנית לאה ז"ל. פעם שנפטר אחיה של הרבנית, וכל בני המשפחה
האבלים ישבו שבעה בביתם. לכבודו של הרב, באו אנשים רבים לנחם, וגם רבים
מגדולי ישראל, ומרת אמי נרתמה לעזרה, ושרתה בנאמנות את הבאים, להגיש
ברכות, לסדר מקומות ישיבה, להדיח כוסות וצלחות שוב ושוב [אל תשכחו שאז לא
היה חד פעמי!], ובסוף כל יום כזה שהרצפה היתה שחורה, לא עזבה את המקום עד
ששטפה את הרצפה, וסידרה את הבית לקראת מחו. ובעיקר דאגה שלא יפריעו לרב
שיוכל לעסוק בתורה, למרות נוכחותם של האבלים. הרב העריך מאוד את מסירותה,
ובתום השבעה קרא לה והעניק לה סכום כסף נכבד שתקנה לעצמה שמלה חדשה
לקראת החג. אבל מרת אמי סירבה, ואמרה שהיא רוצה את השכר לעולם הבא, אבל
הרב לא וויתר לה שתיקה, והבטיח לה שחלילה לא יגרע משכרה לעולם הבא כלום.

¹ ועל פי זה פירש הגאון החתם סופר מה שאמר משה רבנו ליתרו חותנו (במדבר י לב):
"וְהָיָה כִּי תִלְךָ עִמָּנִי, וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנִי, וְהִטְבַּנּוּ לִי", שכיון שזכה
יתרו לחתן כמשה רבנו אשר מי כמוהו בגדר "משיא בתו לתלמיד חכם", ואם כן
בוודאי מגיע לו שכר עצום, אבל עדיין לא הגיע לשכר של התלמיד חכם עצמו, שזה
"עין לא ראתה, אלקים זולתך", לכן אומר לו משה "וְהָיָה כִּי תִלְךָ עִמָּנִי [ואז תלמד
תורה ותהיה תלמיד חכם] וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנִי - שמייוחד רק
לתלמידי חכמים - וְהִטְבַּנּוּ לִי". (ספר "אמרי שפר" בברכות שם) לתלמידו הגאון רבי שמעון דייטש
מספרים על הגאון בעל שאגת אריה שכאשר התקבל לרבה של העיר מץ בהיותו בן
שבעים שנה, שלחו לו הרבה מתנות לאות הוקרה. באחד מן הימים ראה את אשתו
שהיא מצטערת ובוכה, שאלה הרב למה היא בוכה? אמרה לו שהיא חוששת שמא
ינוכה לו משכרם בעולם הבא עקב המתנות הרבות שקיבלו. תמה עליה הרב, וכי את
חושבת שבהבלים אלו ישלמו לנו שכר בעולם הבא?! (שפתי כהן בברכות שם)

זה מזכיר לי מעשה שהיה על מרת אמי 'הריני כפרת משכבה' [כמבואר בשו"ע וברמ"א

לא הכוונה שהחכם והמחזיק שווים, אלא שהמחזיק במדרגה קרובה לחכם. שאף על פי שלא זכה בכוחות עצמו לעסוק בתורה ולהעצים את שכלו, בכל זאת הקב"ה יחון אותו קצת השכלה כדי להדבק בו, וכמו שדרשו חז"ל (כתובות קיא ע"ב) "ובו תִּדְבַק" זה המהנה תלמיד חכם מנכסיו. ע"ש. וכן נראה מהירושלמי בסוטה (פ"ג ה"ד) שאמרו, עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצוות [צדקות] בצילה של בעלי תורה, שנאמר "כִּי בְצֵל הַחֲכָמָה יִצְלַח הַפְּסָק", ואומר (משלי ג יח): "עֵץ חַיִּים הוּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ". וכתב האלשיך (קהלת ז יב): אמנם הצד השווה שבהם שלחכם ולמהנה אותו יש להם צל וחופה, אך לא יהיה האושר האור והתענוג לזה כזה, כי התלמיד חכם "עֵין לֹא רָאָתָה, אֱלָקִים זֹולָתָה".

ג. המחזיק לומד תורה בעולם הבא

ב. והנה ידוע כי במתיבתא דרקייעא יושבים כיתות כיתות של צדיקים ועוסקים בתורה, יש ישיבה של רבי עקיבא, של רבי מאיר, של רשב"י, של הרמב"ם, מרן הבית יוסף וכו' וכו', וכן החכמים שבכל דור ודור, כמבואר בגמרא סנהדרין (צב ע"א): כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא, שנאמר (ישעיה מט י): "כִּי מִרְחֵם יִנְהֵג וְעַל מְבוֹנֵי מַיִם יִנְהֵלֵם".² ואם כן גם אם המחזיק ישב בישיבה של מעלה במדרגה קרובה לחכם, עדיין מה הוא יהנה שם, הרי הוא לא למד תורה, ומאיפה ידע להקשות ולתרוץ ולפלפל? ומצאתי מדרש ילקוט הראובני (סוף פרשת ראה) שכותב: "מי שנותן בחייו ללומדי תורה וגומל חסד עמהם, אף על פי שהוא עם הארץ, כשמת מלמדים אותו". פלא פלאות, בשמים ילמדו אותו תורה וידע לפלפל עמהם. ופעם שמעתי בזה מהרב הראשי לכרמיאל הגאון רבי אליהו מלכא שליט"א שהקב"ה יעשה להם קורס מזורז על ידי שינשק אותם בפה, שנאמר (שיר השירים א ב): "יִשְׁקֶנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ, כִּי טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּיִן" (עיינו ע"ז לה ע"א), וככה יעביר להם את כל התורה, ויהיו חכמים גדולים ויפלפלו עם כולם. ואז יגידו העשירים "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב ונכסף", טוב לי תורת פיו של הקב"ה, בזכות אלפי זהב וכסף שתמכו בתורה.

ג. בונסים למחזיק בלומדי התורה: א. ניצול מיצר הרע

ג. והנה לבד מהשכר הצפון לו למחזיק בעולם הבא, ישנן עוד מתנות טובות שמקבל בעולם הזה. למשל, מה שאמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב), אמר הקב"ה בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין. שעל ידי התורה, אדם זוכה להתקדש יותר ולהכניע את יצרו הרע, וממילא הניסיונות מתגמדים בעיניו, והוא מצליח לעמוד בהם. מה שלולא התורה, הוא לא היה מצליח. ורואים את זה בעליל, שאותם שבאים לשיעורי תורה בקביעות, הם מודים בפה מלא שניצולים מכל מיני מכשולים. אבל אם חלילה מזניחים את התורה, היצר הרע חוזר אליהם, והם לא עומדים בניסיונות.³ וכן אמרו גם בסוכה (נב ע"ב), אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש. אם אבן הוא, נימוח, אם ברזל הוא, מתפוצץ. גם הרמב"ם (סוף הלכות איסורי ביאה) כתב, וגדולה מכל זה אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב הפנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה יט): "אֵילַת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חַן, דִּדְיָהּ יִרְוַךְ בְּכָל יָת, בְּאֲהַבְתָּהּ תִּשְׁגָּה תַמִּיד". ועוד אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא אות טז): כל הנותן דברי תורה על ליבו, מעבירים ממנו הרהורי עבירה, הרהורי חרב, הרהורי מלכות, הרהורי

שטות, הרהורי יצר הרע, הרהורי זנות, הרהורי אשה רעה, הרהורי עבודה זרה, הרהורי עול בשר ודם, הרהורי דברים בטלים. ע"ש. וכתב הגאון רבי חיים אבולעפייא שכל המעלות הללו יועילו לא רק לעוסק בתורה אלא גם למחזיק, גם אותו התורה תציל מן החטא. ובזה פירשו את הפסוק (תהלים קיט קסח): "שְׁלוֹם רַב לְאֲהַבֵי תוֹרָתְךָ, וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל", שהרי הגמרא בסוכה (נב ע"א) אומרת שיצר הרע נקרא "מכשול", שנאמר (ישעיה נז יז): "וְאָמַר סִלּוֹ סִלּוֹ פָּנּוּ דְרָךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְרָךְ עִמִּי". לכן אמר "שְׁלוֹם רַב לְאֲהַבֵי תוֹרָתְךָ", אלו המחזיקים בתורה, שאין להם מכשול מיצר הרע, כי התורה מגינה עליהם. ולכן כתב מרן זצ"ל (ש"ת י"א ח"ז י"ד ס"ס יז) שיש זכות לחכם שעוסק בתורה שמחזיקים בו, כי בזה גורם גם למחזיק להתגבר על יצר הרע, והרי הוא 'זוכה ומזכה'.

ב. גם המחזיק שפתותיו דובבות בקבר

ד. מעלה נוספת שזוכה המחזיק, על פי הגמרא ביבמות (צו ס"ב), ששאלה מאי דכתיב (תהלים סא ה): "אֲגוּרָה בְּאֲהֶלֶךְ עוֹלָמִים", וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, הרי או שהוא חי בעולם הזה או בעולם הבא? אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רשב"י כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר. שנאמר (שיר השירים ז י): "וְיִחַפֵּךְ כַּיִּין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדֶי לְמִישְׁרִים דוֹבֵב שִׁפְתָי יִשְׁנִים". גם בירושלמי (ברכות פ"ב ה"א) הביאו כנ"ל, ובארו שפתותיו דובבות בקבר, היינו שנהנה כשותה יין קונדיטון, שהוא יין מיוחד במינו, שליש יין, שליש דבש, שליש פלפלין [בשמים ריחניים], שרק המלכים והעשירים הגדולים בזמנם היו שותים אותו. כמובן שזה רק לסבר את האוזן, משל להנאה רוחנית גדולה עד מאוד. ועל זה מביא הגאון רבי יצחק אלחנן בספרו נחל יצחק (ח"א פתח השער אות טז), שגם המחזיק בלומדי התורה זוכה ששפתותיו דובבות בקבר. ובזה פירש את הפסוק (במדבר כד ה): "מִה טָבוּ אֲהֶלֶךְ מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל", מה טוב השכר שנותן הקב"ה ליעקב בענין של 'אֲהֶלֶךְ', רמז על 'אֲגוּרָה בְּאֲהֶלֶךְ עוֹלָמִים', על ידי 'מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל', בזכות הלומדים בבתי מדרשות שאומרים שמועה מפיו, וגם המסייעים, זוכים למעלה יקרה זו. ע"ש.

ג. גם המחזיק זוכה לרפואה ותחיית המתים

ה. והנה בגמרא עירובין (נד ע"א): אמר רבי יהושע בן לוי, החש בראשו - יעסוק בתורה, שנאמר: כִּי לִזְתַּחֵן הֵם לְאֲשֶׁךְ. החש בגרונו - יעסוק בתורה, שנאמר: וְעִנְקִים לְגִרְגָּתֶיךָ. החש במעיו - יעסוק בתורה, שנאמר: רַפְּאוֹת תִּהְיֶה לְשִׁרְךָ. החש בעצמותיו - יעסוק בתורה, שנאמר: וְשָׁקוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ. החש בכל גופו - יעסוק בתורה, שנאמר: וְלָכֵל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא. ואמר רב יהודה: נתן הקב"ה תורה לישראל - סם חיים היא לכל הגוף, שנאמר: "וְלָכֵל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא". ואמר חזקיה (ילקוט שמעוני שמיני תקכח): דברי תורה רפואה ללב, שנאמר: "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי לֵב", וקילורין הם לעיניים, שנאמר: "מִצְוֹת ה' בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם". נמצא שהתורה מרפאה את כל האברים של האדם. והרי בסוף השיעור הקודם הבאנו את הגמרא בכתובות (קיא ע"ב), שכדי לקום בתחיית המתים חייבים זכות של תורה, ולכן עמי הארצות שלא עוסקים בתורה איך יקומו בתחיית המתים? רק על ידי שיחזיקו בתלמידי חכמים שעוסקים בתורה, שאז הם שותפים איתם ויש להם חלק

את שלו. והנה יהודי אחד מהבאים לבקר בהיכלו, לצערנו הרב יש לו הרבה ניסיונות מהרחוב, ה' יצילנו, וממש הוא מודה שבזמנים שהוא מקפיד לבוא לשיעורים תמידין כסדרן, היצר הרע בורח ממנו. והנה ביום מן הימים נהג על משאתי, ושמעתי את הדיסק שלנו המסודר על סדר מעגל השנה מחודש אלול ועד מנחם אב, והשיעור הראשון הוא חיזוק בענייני אלול, ושם אני מתחיל את השיעור "בעוד 19 יום - יום הדין", וכו', ומכיון שבכל פעם שהוא מדליק את הדיסק, זה מתחיל שוב מהשיעור הראשון, אם לא שהוא יעביר אותו הלאה, אז כשנסע באמצע השנה, הוא פתאום שומע חזק: "בעוד 19 יום - יום הדין", "בעוד 19 יום - יום הדין", המילים הדהדו במוחו היטב היטב, הפחד תפס את מקומו, ובזכות זה ישתבח שמו, הוא נמנע מדברים בטלים.

על כן, כמה חשוב שבתוך הדרוש לרבים, יכניס החכם מוסר ויראת השם טהורה, וכמו שכתב הב"ח (א"ח סימן רצ), שאף שיעקר הדרשה תהיה בהלכה להורות לעם את הדרך אשר ילכו בה, ימשוך ליבם גם בדברי אגדה המדריכים ליראת השם למנוע מלחטוא לפניו יתברך ולמשכם לתשובה. גם מרן זצ"ל בשר"ת יביע אומר (חלק ב סוף סימן יח, הנדפס מחדש הערה 5) אחר שהארץ בחובת השיעורים לציבור בהלכה דוקא, כתב: "ועיקר התועלת היוצאת מן הדרוש, להדריך את העם במידות ישרות, ומעשים טובים וכיוצא בזה". ע"ש.

² ומרן זצ"ל שאל פעם על זה, מה הרבותא שהרב שהנהיג אותם פה בעולם הזה ינהיג אותם לעולם הבא, הרי בעולם הבא יש גדולי עולם קדמונים ענקים, ראשונים כמלאכים, ולמה שירצו לשמוע דוקא את הרב שלהם? ותירץ מרן, כשיבוא החכם לעולם הבא, הקב"ה ישתבח שמו יפתח לו את מעיינות החכמה, "כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה, מִפִּי דַעַת וְתִבְנוּתָהּ" (משלי ב ה), ויהיה כמעייני המתגבר עד כדי כך שיוכל גם לפלפל עם הענקים הגדולים. והציבור שלו בראותם את זה, יתלהבו ממנו ויחפצו בו. וסמך לזה מצאתי בתנא דבי אליהו (רבה פרשה יז): כל המלמד תורה ברבים לישראל לשם שמים, ואינו נושא פנים לעשיר ולעני אלא מלמדם כאחת, מתוך כך הקב"ה מרחם עליו, ונותן בו רוח חכמה ובינה ודעה והשכל, ונותן חלקו עם אברכה ויעקב. ע"ש.

³ ולכן החכם שמוסר שיעור, צריך לשים לב לשלב גם דברי מוסר ויראת שמים, כדי להרתיע את לב השומעים מפחד ה' והדר גאונו. וגם אני הקטן, מלבד לימוד המוסר שבשיעורים, אני רגיל מידי פעם אפילו באמצע השנה, להזכיר לעצמי ולחברים המקשיבים לקולי שבעוד כך וכך ימים מגיע ראש השנה "יום הדין", וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון וכו', ולמה להגיע לחודש אלול בלחץ, אפשר כבר מעכשיו לשים לב לבוא כל יום לשיעורי תורה ולהתחזק וכו' וכו'. ולמשל אפילו בחודש ניסן אני אומר בעוד 180 יום, יום הדין, וכן הלאה כל תקופה שהיא, וברוך השם, זה עושה

בתורה. ואם כל כך מעלת המחזיק גדולה, שבזכות זה הוא יקום בתחיית המתים, קל וחומר שיזכה לרפואה בעולם הזה. וכמו שאנחנו אומרים בתפילה, "מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים", והיינו שבשביל לכלכל את החיים ולהעמידם, די בחסד של הקב"ה, אבל בשביל להחיות את המתים צריך רחמים רבים הרבה יותר, כי הרבה יותר קל להחזיק את הקיים, מלהחיות הכל מחדש.⁴

מקום מגורים לאברכים ירושלמים ובני ברקים

ו. נשאלתי שבער מאברך צעיר ירושלמי, איזה דרך ישכון אור, האם להמשיך לגור בירושלים עיר הקודש, או לצאת לערים אחרות ששם יש הרבה יותר ציבור שצמא לתורה, ורבים שואלים ומבקשים 'מי יִשְׁקֵנִי מַיִם', אין מים אלא תורה. ואילו בירושלים הגם שיש באזורים מסוימים ציבור צמא לתורה, אבל ישנם 'בן פורת יוסף' אברכים שיכולים לתת מתורתם לאחרים, ואילו בערי הארץ חסרים אברכים שיתנו. גם אמר שאשתו לא חפצה כל כך לעזוב את ירושלים ולנדוד למקומות אחרים, רצונה להישאר בירושלים להיות בעניינים ולגור בסמוך למשפחה? **תשובה:** תדעו לכם רבותי, השאלה הזאת היא נקודה רגישה מאוד מאוד אצל אברכים רבים, ולא אחד ולא שנים שאני יודע שמתלבטים ומתחבטים בסוגיא זו, וגם אם הם מגיעים למסקנא שהם צריכים לעשות את הצעד הזה, עדיין יצר הרע דואג להסיח דעתם מלפטפט ביצרים בזה, ועוד יום ועוד יום עובר, עד שהם יורדים מזה. לכן בואו נעיין מעט בדברי חז"ל הקדושים, נבדוק את היתרונות שבזה מול החסרונות, כי 'גם את זה לעצמת זה עֵשָׂה הָאֱלֹקִים', 'ותקננו מלכנו בעצה טובה מלפניך'.

מי זוכה שתורתו תורה של חסד?

ז. בגמרא מסכת סוכה (מט ע"ב) אמר רבי אלעזר: **מאי דכתיב (משלי לא כח): "פיה פתחה בקבחה, ותורת חסד על לשונה", וכי יש תורה של חסד, ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה ללמדה - זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה - זו היא תורה שאינה של חסד.** ומבואר בגמרא שהקב"ה חפץ יותר בתורה של חסד, שאדם לומד על מנת ללמד לאחרים, ולא רק דואג לעצמו למלאות כרסו בש"ס ופוסקים, ואינו שם על אחרים. וכן מצאנו באהרן הכהן שהיה מכתת ברגליו לזכות את עם ישראל וללמדם תורה ומצוות, כמובא בתנא דבי אליהו (רבה פרשה יז): **מה היה עושה אהרן? קושר חבל של ברזל במותניו, ומחזר על כל פתחי ישראל, וכל מי שאינו יודע לקרוא קריאת שמע, לימדו קריאת שמע. ומי שאינו יודע להתפלל, לימדו תפילה. ומי שאינו נכנס בגופה של תורה, היה מלמדו. פלא פלאות, אהרן הכהן עם כל גדלותו וקדושתו מצא לנכון לזכות את הרבים, עמך ישראל.**

מי נחשב עבד משכיל ופועל נאמן?

ח. והנה אם נראה פועל שעושה מלאכתו נאמנה, וכל מה שבעל הבית מבקש הוא עושה, בין שבעל הבית נמצא ובין שהוא לא נמצא, ולעומתו ישנם פועלים אחרים שלא עושים את מלאכת בעל הבית אלא רק כשהוא נמצא, אבל כשהולך מעבירים את זמנם בש"ה פ"ה, קפה, סיגריות, לכאורה הפועל שעובד תמיד, נאמר עליו שהוא נאמן. אבל אומר רבנו יונה, עדין אינו נחשב נאמן, כי רק אם הוא ילך גם וידבר על ליבם של שאר הפועלים שגם הם יעבדו כהוגן, אז זו הוכחה שהוא נאמן לבעל הבית! וזו לשונו (שערי תשובה שער ג אות יט): **דע כי נתחייב הנברא להיות ציר נאמן ועבד משכיל בכל מלאכת עבודת אדוניו. והפועל הנאמן יהיה מהיר במלאכתו, "וישגיח על מלאכת הפועלים חבריו, ועיניו על דרכיהם לראות אם באמונה הם עושים, ויזהירם ויודיעם את המעשה אשר יעשו. כי חפצו ורצונו אשר תיעשה**

מלאכת אדוניו בלא רמיה, על כן יחזיק ידי עושי המלאכה". וכתב על זה הגאון רבי אליהו לופיאן: הרי שלא מספיק אם אמר יאמר האדם די לי להציל את עצמי, ולא ישגיח לזכות גם אחרים בקיום רצון השם יתברך, כי רק בכך יקרא 'עבד משכיל ופועל נאמן', ולא זולת זה. **כי אם יש בכוהך להרבות פעלים לתורה ולמצוה, ואין אתה עושה כן, הרי זאת עדות ברורה כי אין עבודתך לשמים, ולא לכבוד שמים אתה עוסק בתורה ובמצוות, כי אם להרבות שכר ותו לא.** ע"כ. ומבואר מדבריו שכל עבודת השם שלנו היא בהתייחסות שלנו כלפי אחרים, ואפילו מי שעושה הכל, אבל לא מסתכל מימנה ושמאלה מה אפשר לזכות את אחינו התועים, אינו 'עבד משכיל ופועל נאמן' של השם.

מי החסיד הגדול באמת?

ט. והנה אם היו שואלים אותנו, מי נחשב בעינינו חסיד רציני אמיתי? היינו יכולים לומר מי שמקפיד הכל קלה כבחמורה, מחמיר בכל החומרות, לא אוכל מהכשר זה ומהכשר זה, אוכל רק בד"ץ, ורק בד"ץ פלוני, ורק שחיטה של אלמוני, או לא אוכל בשר בכלל, ובקושי מעט עוף לכבוד שבת וחג, לאחר שבדק את הסכין היטב היטב וכו' וכו', כל אחד יהיו לו תשובות פחות או יותר ברעיון זה. והנה הגמרא מסכת יומא (ט"ז ע"א) אומרת, כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, מאי טעמא? כדי שלא יהא הוא בגהינם ותלמידיו בגן עדן, שנאמר (תהלים ט"ז): **"כי לא תעזב נפשי לשאול, לא תתן חסידך לראות שחת [גיהנם]".** מקשה המאירי (אבות פרק ה) קושיא עצומה, מה פתאום דוד המלך מתפלל על החסידים שלא ילכו לגהינם, הרי אם הם חסידים ואנשי מעשה מה להם ולגהינם, שיתפלל על המסכנים ברחוב שטועים אחר יצרים הרע, אבל מי שחסיד ומקפיד קלה כבחמורה, מה לו ולגהינם? ומה הענין שיהיה החסיד רואה שחת הלא הוא חסיד? אלא אומר המאירי: "מאחר שהוא חסיד, שאין לך חסידות בעולם כמו המזכה את הרבים, אין הקב"ה מניחו לעשות עבירה שיראה מתוכה שחת, כי אין ראוי לירד לגהינם מי שזכות הרבים תלוי בו, וכן בדין מאחר שהוא סיבתם. ע"כ. אתם שומעים מה אומר המאירי? מבהיל לשמוע את זה, נרחיב את הדברים. יש סוג של חסיד כמו שבארנו למעלה שמקפיד על כל דבר קלה כבחמורה, כל החומרות וכו', ויש סוג של חסיד שהוא נוהג כהלכה, הוא לא מחמיר, אבל הוא יותר חסיד מהראשון, איך זה יתכן? כי הוא מזכה את הרבים, הוא עושה שגם אחרים יעבדו את הקב"ה, כלפי שמים הוא נחשב יותר חסיד, ולא רק יותר חסיד, אלא החסיד הכי גדול, וכלשונו הזהב של המאירי: **שאיין לך חסידות בעולם כמו המזכה את הרבים, פלא פלאים.** רק שמאחר שאינו נוהג בכל ההידורים והחומרות, אולי חלילה הוא יבוא לידי מכשול, לכן עליו מתפלל דוד המלך שלא יכשל "לא תתן חסידך לראות שחת", ובדין הוא שהוא לא יכשל, מאחר והוא סיבתם במצוות, לכן כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו.

מה יותר מעלה מלימוד תורה?

י. ועכשיו אשתף אתכם בחידוש גדול ועצום שראיתי אצל מרן זצ"ל (הקדמה ל"ש"ת יב"א ח"א ט'), ממש מפליא ומבהיל, מבחינת "וַיִּנְעוּ אַמּוֹת הַסְּפִיִּם מִקּוֹל הַקּוֹרְאִי", שאחר שהרחיב בשבח מעלת העוסקים בתורה, והביא מדברי הילקוט שמעוני (משלי ט"ו), שבשעה שיושבים ולומדים ומבינים כל דבר ודבר, הריהם דומים למלאכי השרת שנקראו קדושים. ועל זה אמרו בתנא דבי אליהו: אשרי מי שמחדש בדברי תורה, שהוא דומה כמי שמשמיעים אותו מן השמים, ואומר לו הקב"ה, בני, בנית לי בית המדרש, והשכר הגדול שיש לי באוצרי שלך הוא, ובשבילך ובזכותך אני מציל את עמי ישראל מכל צרה, כמו שנאמר בשירת דבורה (שופטים ה ט): **"אֲזַל לְחֶם שְׁעָרִים, מִגֵּן אִם יִרְאֶה וְרַמַּח, בְּאַרְבָּעִים אֶלְפֵי בִּישְׂרָאֵל",** מלמד שאם יצאו למלחמה ארבעים אלף מישראל, ותלמידי חכמים

העברה לחשבון של הכולל בחצות לילה בסך 4,000 ₪. והנה למחרת, נסע התורם חוץ לעיר עם ילדיו, ארבע נפשות ברכב. לפתע בכביש בין עירוני, שהנסיעה שמה כידוע מהירה עד מאוד, פתאום הסתובב הרכב במהירות עצומה בכביש כמו קרוסלה, ועף לירידה ועליה שהיו בצד הכביש מלאים חולות. הבהלה היתה גדולה מאוד מאוד. לאחר רגעים קטנים של התאוששות, ישתבח שמו לעד, בדקו את הילדים, הכל עבר בשלום, כולם היו בסדר, לא קרה כלום. הוא אמר לי, נס גדול הקב"ה עשה לנו, **שחלילה לא היה רכב נוסע מאחוריהם, מה שמצוי מאוד בכביש בין עירוני, ודי בזה למתבונן, רחמנא ליצלן, ממש נס גדול היה פה.** אמרתי לו: אתה נתת להחזקת התורה 4,000 ₪, הקב"ה שמר לך על ארבע נפשות. ישמע חכם ויוסף לקח.

⁴ ועיין כיוצא בזה בבית יוסף (ח"מ ריש סימן א) שכתב: "שמי שהוא סיבה להוות הדבר, כל שכן שיקיימנו".

ומעשה ששמעתי מבעל המעשה, על כולל אברכים שמונה 'בן פורת יוסף' כמאה אברכים, והיו במצוקה כספית גדולה. ראש הכולל התקשר ליהודי זה, כדי להתרים אותו סך 4,000 ₪ פרנס היום לכולל. הוא חזר ונדנד וביקש, עוד פעם ועוד פעם, כמה פעמים באותו יום ובלילה שאחריו. וזה אומר בליבו, למה הוא כזה נודניק, מה הלחץ כל כך דוקא היום? מחמת שכבר הרגיש שלא נעים לדחות כל כך, עשה לו

עסקו בתורה, דומה להם כאילו אחזו מגן וצינה וחרב פיפיות להצלחתם. וכן אמרו (מכות י"א): "עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים", מי גרם שיהיו רגלינו עומדות איתן במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה. ואחר כל זה, המשיך מרן בלשונו הטהורה וכתב: **אולם, למעלה בקודש הוא "זיכוי הרבים", שאין לך מעלה גדולה כמו מי שמזכה את הרבים, שנאמר (ויאל יב ט): "והמשפלים יזהרו קזהר הרקיע, ומצדיקי הרבים פוכבים לעולם ועד", כשם ששבעת כוכבי לכת נראים לנו כניצוצות קטנים, והאמת שהם פי כמה וכמה מיליונים מכל כדור הארץ, כך המזכים את הרבים ערכם גדול אצל השם יתברך, שמושכים את אחינו התועים מדרך השם בעבותות אהבה לתוך קדושת התורה, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה. צא ולמד מה שכתב רבנו בחיי בספרו חובות הלבבות (שער אהבת ה' פרק ו): ודע, שאפילו החסיד הגדול ביותר, וגדול בתורה, עד שיגיע לתכלית השלמות בתיקון נפשו אצל השם יתברך, ואפילו אם יגיע למדרגת מלאכי השרת במידותיהם הטובות, ובמנהגייהם הנחמדים, ובהשתדלותם העצומה בעבודת הבורא, ובאהבתם הזכה בהשם יתברך, עדיין לא יגיע לזכויות מי שמורה ומדריך את בני האדם אל הדרך הטובה והישרה בעבודת השם יתברך, ומיישר אורחותיהם, להטותם לעבודת השם, ולקרבתם לצור מחצבתם, ולהחזירם בתשובה שלימה, שזכויותיו של זה נכפלות שבעתיים, בעבור זכויותיהם של אלו שבמשך כל הימים והזמנים, ובזכויות זרעם וזרע זרעם. [משל לשני סוחרים שהגיעו למדינה אחת למכור סחורה ולהרוויח, האחד היתה לו סחורה שקנאה בעשרה זהובים ומכרה במאה זהובים, נמצא שהרוויח תשעים זהובים. ואילו השני קנה מאה סחורות, כל אחת בעשרה זהובים, ומכרן כל אחת בעשרים זהובים, נמצא שהרוויח אלף זהובים כפול ומכופל מהראשון, וזה עקב סחורותיו הרבות, אף שמכרן בזול]. כן הדבר, אחי, מי שאינו מתקן אלא נפשו בלבד, תהיה זכותו מועטת, אבל מי שמתקן נפשו ונפשות רבות, תכפל זכותו כפי זכויות כל אותם שתקנם, כמו שאמרו (אבות פ"ה מ"ח): משה זכה וזיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו. וכן אמרו (בבא מציעא פה ע"א): "כל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו אם הקב"ה גוזר גזרה, מבטלה בשבילו, שנאמר (ירמיה טו ט): "וְאִם תּוֹצִיא יָקָר מִזֹּלֶל, כְּפִי תִהְיֶה", וזוכה ויושב בישיבה של מעלה. ובזהו הקדוש אמרו, אילו ידעו בני אדם כמה גדולה מעלת המזכה את הרבים, ומחזירם בתשובה, היו רצים אחר זה כאדם הרץ אל חייו. והנה בדורנו זה בנקל יכולים להשיב אנשים תמימים אל דרכי ה', ולחונן בניהם בתלמודי תורה, מה טוב ומה נעים גורלם, ומלאה הארץ דעה את ה'. ע"כ. אתם שומעים, כמה שלימוד תורה עלית על כולנה, אבל למעלה בקודש, הוא זיכוי הרבים.**

אי אפשר שלא להתלהב מהמחזיר את הבן לאביו

יא. ובאמת צריך להבין למה עד כדי כך, הרי על התורה נאמר: "הַנְּחַמְדִים מְזַהֵב וּמְפַז רַב וּמְתוֹקִים מְדַבֵּשׁ וְנִפְתַּ צוֹפִים", וכן (משלי ח יא): "טוֹבָה חֻכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשׁוּוּ בָהּ", ואמרו חז"ל (מועד קטן ט"ז ע"א): אפילו חפצי שמים [מצוות] לא ישוו בה לתורה. ואמרו עוד (מגילה ג ע"א): "גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידים". "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות" (שם טז ע"א). "גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש" (שם). "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם (שם). אם כן אין למעלה מהתורה, ולמה פתאום זיכוי הרבים עולה גם על זה? אלא ניקח למשל אבא שמצווה את בנו, והבן עושה ציווי של אביו על הצד הטוב ביותר. לעומתו הבן השני עושה גם, אבל לא כמו הראשון בתכלית המעלה, אלא לצאת ידי חובה. והנה קרה פעם שבן אחר של האבא חלה עד דכוכה של נפש, והלך זה הבן השני וטרח ועשה את כל המאמצים עם מיטב הרופאים עד שבסוף הצילו ממות לחיים להשיבו אל אביו. עכשיו, אם נשאל את האבא למי הערך שלך גדול יותר, את מי אתה מחבב יותר, האם את הראשון שתמיד עושה את רצונך על הצד הטוב ביותר, או את השני?! בודאי יאמר האבא

שהערכתו כלפי השני גדלה שבעתיים, וכל כסף וזהב שבעולם לא ישווה ולא ידמה לטובה שעשה לו שהשיב את בנו אליו חי וקיים. כן הדבר אחי גם כאן, אנחנו בני של הקב"ה, שנאמר (דברים יד א): "בְּנֵים אֲתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", ולהלכה נפסק שגם אם חלילה לא הולכים בדרך ה' ולא עושים רצונו של מקום, עדיין נקראים בני. והנה התורה מכריזה ואומרת (דברים ל ט): "הַעֲדֹתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׂמִים וְאֶת הָאָרֶץ, הַחַיִּים וְהַמְּוֹת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אִתָּה וְזָרְעֶךָ. לֹא־הִבָּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵעַ בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאָרְךָ יָמֶיךָ". התורה פשוט מודיעה ואומרת (שם טו): "רְאֵה נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמְּוֹת וְאֶת הָרָע", תדע לך ישנם שני דרכים, הדרך הטובה תביא אותך לחיים, הדרך הרעה היא דרך המוות, אם תבחר בדרך הטובה יתקיים בך "לְמַעַן תִּחְיֶה אִתָּה וְזָרְעֶךָ". נמצא שכאשר יהודי מתרחק מדרך ה', הוא פשוט הולך בדרך המות, וכשבא משהו ומדריך אותו בדרך התורה, הוא פשוט מחיה אותו, הוא מציל אותו ממות לחיים, ואיך אבא שבשמים לא ישמח בו עד מאוד, אפילו שהוא קצת מזוגזג ומקרטע בדברים אחרים, הוא לא מדקדק בכל מצוה קלה כבחמורה, אבל אבא שבשמים רואה שהוא מוסר נפש למען הבנים שלו, הוא מתחבר אליו יותר. לכן עם כל הכבוד לעסק התורה שעלית על כולנה, וזה הדבר הכי חשוב והכי עצום, שלא נתבלבל חלילה, וכמו שאמר בתנא דבי אליהו (רבה פירשה יד): ירבה אדם דברי תורה, שאין לך שכר גדול יותר מהם. אבל עדיין מי שזוכה להשיב בנים שגלו משלחן אביהם אל חיק אביהם, כמה אהבה והערכה יש לאבא עליו, עלית על כולנה, אל על.

אי אפשר שלא להתלהב מהעובד את אביו מאהבה

יב. זאת ועוד, אדם שאיכפת לו מאחרים, והולך ומכתת רגליו שגם הם יעסקו בתורה ובמצוות, הוא מראה לאבא שבשמים שהוא עובד אותו מאהבה, כי אם היה רק מיראה, די היה לו לדאוג לעצמו, שהוא לבדו יקיים את התורה והמצוות, ובזה ינצל מגהינם ויקבל גם עון. אבל כשאכפת לו מאחרים, כואב לו שאחרים לא יודעים מה זו שבת, מה זו טהרה, מה זו תפילה, מה זו ברכה. כואב לו שאנשים לא קובעים עיתים לתורה, ומקרב אותם ומדבר על לבם, זה מראה שעובד את ה' מאהבה.⁶ ומי לנו גדול מאברהם אבינו שזכה לתואר "אַבְרָהָם אֱהָבִי", על מה ולמה? כי מתחילת דרכו, ולאורך כל הדרך, נתן דעתו על אחרים שגם הם לא ילכו אחרי ההבל, וכמו שכותב הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"א ה"א): בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, וכיון שהכיר וידע, התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה... והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות... כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים... וכיון שגבר עליהם בראיותיו, ביקש המלך [נמרוד] להורגו [בכבשן האש] ונעשה לו נס, והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ את העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר "ויקרא שם בשם ה' אל עולם", וכיון שהיו העם מתקבצים אליו ושואלים לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת עד שהתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם ושתל בליבם העיקר הגדול הזה. וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד, וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו. ע"ש. ואם את זה אברהם עשה לגויים, על אחת כמה וכמה אנחנו מצווים על אחינו בשרנו, ובפרט בדורנו שהאוזן קשבת, וממש חשים את נבואת עמוס (א"ח ט): "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה', וְהִשְׁלַחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ, לֹא רָעַב לֶלֶחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם, כִּי אִם לְשֹׁמֵעַ אֶת דְּבָרֵי ה'". ובלי נדר בשבוע הבא נמשיך את הנושא.

⁵ כמו שפסק הרשב"א (ש"ת ח"א סימן קצד) כדעת רבי מאיר (קידושין לו ע"א) שגם כשעם ישראל לא עושים רצונו של מקום, ואפילו עובדים עבודה זרה, הם קרויים בנים, שנאמר (ישעיה א ד): "יִזְרַע מִרְעִים בְּנֵים מִשְׁחִיתִים". ושואלת הגמרא, ואולי תאמר כיון שהם נקראו "בנים משחיתים", אולי כבר אין להם תקנה ואף פעם לא יקראו יותר "בני מעלייא"? לכן אמר הפסוק (הושע א ב): "הִיָּהּ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יֶאֱמַר לָהֶם לֹא עִמִּי אֲתֶם, יֶאֱמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַיִּי, שאפילו עבדו עבודה זרה, אבל כיון שעשו תשובה,

⁶ ובזה ניתן גם לפרש את הפסוק: "שְׁלוֹם רַב לְאֶהְיֵי תוֹרְתֶךָ, וְאֵין לְמוֹ מְקֻשׁוֹל", שהמזכים את הרבים שהם בגדר 'אֶהְיֵי תוֹרְתֶךָ', 'אֵין לְמוֹ מְקֻשׁוֹל', הוא היצר הרע, כי כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו.